

IJTIMOIIY TARMOQLARNI TALABALARNING O'QUV FAOLIYATIGA TA'SIRI

Qo'ldoshova Farangis Ulug'bek qizi

Guliston davlat pedagogika instituti

Tillarni o'qitish fakulteti xorijiy til va adabiyoti yo'nalishi

2-bosqich talabasi

farangis581@gmail.com.

+998953381902

Annotasiya: Ushbu maqola ijtimoiy tarmoqlarni talabalarining akademik faoliyatiga ta'sirini tahlil qiladi. Ijtimoiy tarmoqlar muloqot, hamkorlik va ijodiy ko'nikmalarni rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, doimiy bildirishnomalar va tezkor kontent diqqatni bo'lishi, o'qish samaraдорligining pasayishiga olib keladi. Psixologik va pedagogik yondashuvlar, jumladan kognitiv yuklama nazariyasi, raqamli muhitda samarali o'qish imkonini beradi. Global tajribalar ijtimoiy tarmoqlarning ta'lim jarayonidagi o'rnini ko'rsatadi. Maqolada talabalar uchun muvozanatli va ongli foydalanish bo'yicha tavsiyalar ham keltirilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy tarmoqlar, talabalar, akademik faoliyat, raqamli ta'lim, motivatsiya, ijodiy ko'nikmalar, raqamli qaramlik, mediasavodxonlik,

Texnologiyaning tez sur'atlarda rivojlanishi zamonaviy ta'limning barcha jabhalarini o'zgartirdi. So'nggi o'n yilliklarda Facebook, Instagram, TikTok, Telegram va YouTube kabi ijtimoiy tarmoqlar bilim almashish va bog'lanish uchun qudratli vositaga aylandi. Statistika (2023) ma'lumotlariga ko'ra, dunyo bo'yicha 4,9 milliarddan ortiq odam ijtimoiy tarmoqlardan foydalanadi, va talabalar eng faol foydalanuvchilar qatoriga kiradi.

Ta'lim psixologi doktor Pol Kirshner (2018) shunday deydi: "Bugungi talabalar ma'lumot bilan o'ralgan, ammo muammo — unga kirish emas, balki diqqatni jamlashdir." Bu fikr raqamli ta'limdagi paradoksni ko'rsatadi: ma'lumot ko'paygani sari talabalarining diqqat va tanqidiy fikrlashi sustlashmoqda. Junco (2012) tadqiqotiga ko'ra, talaba ijtimoiy tarmoqlarda ko'proq vaqtini ko'ngilochar kontentga sarflasa, uning o'qish natijalari pasayadi. Biroq maqsadli foydalanish — tadqiqot, muloqot va hamkorlik uchun — o'quv faolligini oshiradi.

Talabalar dars tayyorlayotgan paytda smartfoniga smslar keladi: Telegram xabari, Instagram post, Tik Tok video. U "faqat bir daqiqa" deb qaraydi, lekin bu "bir daqiqa" oxir- oqibat 20-30 daqiqaga aylanadi. Shu mobaynida diqqat bo'linadi, o'qish kechikadi va ish sifati pasayadi.

Ijtimoiy tarmoqlarning akademik faoliyatga ijobiy ta'siri

1.Muloqot va hamkorlikni kuchaytirish

Ijtimoiy tarmoqlar talabalar va o'qituvchilarga auditoriyadan tashqarida ham muloqot qilish imkonini beradi. Greenhow va Robelia (2009) tadqiqotlariga ko'ra, onlayn platformalar "norasmiy ta'lim makoni" sifatida jamoaviy o'qishni rivojlantiradi. Telegram, WhatsApp va Facebook guruhleri orqali talabalar tezkor muloqot qiladi, ma'lumot almashadi va guruh loyihalarini muhokama qiladi. COVID-19 pandemiyasi davrida bu vositalar ta'limning uzluksizligini saqlab qoldi.

2. O'quv resurslariga keng kirish imkoniyati

YouTube kabi platformalarda millionlab darsliklar, ma'ruza va qo'llanmalar mavjud. Talabalar vebinarlar, onlayn jamoalar va o'z-o'zini o'rganish dasturlarida qatnashishi mumkin. Misol uchun, talaba kimyo fanidan murakkab mavzuni tushunmay qolsa, You Tube da o'sha mavzuga oid video darslikni topadi va qadambaqadam tushunib oladi. Shu bilan birga, u onlayn vebinar yoki forumlarda savollar berib, boshqa talabalar bilan fikr almashishi mumkin. Ba'zi talabalar esa Duolingo yoki Khan Academy kabi o'z-o'zini o'rganish dasturlaridan foydalangan holda, vaqtini o'zi belgilab, yangi bilimlarni o'zi belgilaydi.

3. Raqamli va ijodiy ko'nikmalarni rivojlantirish

Ijtimoiy tarmoqlardan to'g'ri foydalanish XXI asr ko'nikmalarini rivojlantiradi. Talaba o'z blogini, You Tube kanalini yoki Instagram sahifasini ilmiy loyihalar bilan boyitsa, u nafaqat ma'lumotlarni o'rganadi, balki ularni boshqalarga yetkazish uchun kreativlik va muommolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Shu orqali talaba kontent yaratish jarayonida fikrlash, rejalashtirish va prezentatsiya qilish ko'nikmalarini mustahkamlaydi.

4. Motivatsiya va tengdoshlar orqali o'qish

Onlayn o'quv guruhleri talabalar motivatsiyasini oshiradi. Bandura (1986) nazariyasiga ko'ra, boshqalarning muvaffaqiyatini kuzatish o'z ustida ishlashga ilhomlantiradi.

Ijtimoiy tarmoqlarning akademik faoliyatga salbiy ta'siri

1. Ijtimoiy tarmoqlarning diqqat, ruhiy salomatlik va psixologik ta'siri

Bugungi kunda talabalarining kundalik hayotida ijtimoiy tarmoq muhim o'rin egallaydi, lekin ular bir qator salbiy oqibatlarni ham keltirib chiqadi. Doimiy yozishmalar, yangiliklarni ko'pligi va tezkor kontent talabalarining diqqatini bo'ladi, ularni o'qish va o'rganishga to'liq jalb qilishni qiyinlashtiradi. Masalan, talaba referat yozayotganda Telegram yoki Instagram kontentlari sababli tez-tez chalg'iydi, natijada ishning sifati va unumdorligi pasayadi. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlarga qaramlik ham keng tarqalgan muammo hisoblanadi. Dr. Anna Lembke (2021) ta'kidlaganidek, platformalar dopamin ajralishini rag'batlantiradi, bu esa foydalanuvchini platformada uzoq vaqt qolishiga majbur qiladi. Natijada, talabalar uyquning yetarli bo'lmasligi, ruhiy tushkunlik, stress va ijtimoiy izolatsiya kabi holatlar paydo bo'lishi mumkin.

2. Ijtimoiy tarmoqlarning talabalarining kundalik hayoti va o'qish jarayoniga ko'p qirrali ta'siri

Ijtimoiy tarmoqlar bugungi talabalarning hayotida shunchalik keng o'rin egallaganki, ko'p hollarda ular o'qish tartibini, uyqu rejimini va hatto yozuv madaniyatini ham bevosita shakllantirib qo'yadi. Ayniqsa, kechki payt smartfonni qo'lga olish odati ko'pincha salbiy oqibatlariga olib keladi. Talabalar darsdan keyin biroz dam olish niyatida ijtimoiy tarmoqlarni ochishadi, ammo kontentning cheksiz oqimi ularni uzoq vaqt ushlab qoladi. Natijada uyquning kechikishi, tonggi charchoq va darsdagi sustlik ko'payadi. Qaysidir paytda talaba o'zi sezmagani o'qishga bo'lgan energiyasini yo'qotadi. Shu bilan birga, onlayn muloqotning norasmiylashuvi ham muhim masalardan biridir. Ko'plab yoshlar bir-biri bilan qisqa xabarlar, kulgili stikerlar va qisqartirilgan iboralar orqali suhbatlashishni odat qilgan. Bu esa asta-sekin ularning yozma nutqiga ta'sir qilib, rasmiy yoki akademik matn yaratishda qiyinchilik tug'diradi. Uzoq jumlar tuzish, murakkab fikrni izchil bayon qilish, imliy uslubda ifodalash – bularning barchasi amalda kam mashq qiladigan ko'nikmaga aylanib qoladi. Shuningdek, doimiy ravishda qisqa postlar o'qishga o'rgangan talabalar uchun darsliklar yoki ilmiy maqolalardagi uzun matnlarni o'qish mushkul tuyiladi.

Psixologik va pedagogik yondashuvlar

Kognitiv yuklama nazariyasiga ko'ra, haddan tashqari ma'lumot miyani charchatib, o'qishni qiyinlashtiradi. Ijtimoiy tarmoqlar tezkor va qisqa kontent bilan miya resurslarini band qiladi. Shuningdek, bildirishnomalar mukofot sifatida qabul qilinib, odatni mustahkamlaydi. Mutaxassislar shuning uchun raqamli ongli foydalanishni tavsiya qiladi.

Ijtimoiy tarmoqlarning global ta'lim tizimlaridagi o'rni

Bugungi kunda ko'plab mamlakatlar ta'lim jarayoniga ijtimoiy tarmoqlarni faol qo'shmoqda. AQSh universitetlari platformalardan dars materiallarini ulashish, talabalar bilan muloqot qilish va guruh loyihalarini tashkil etishda foydalanadi. Masalan, talabalar Facebook guruhlarini yoki YouTube darsliklari orqali murakkab mavzularni tezroq o'zlashtiradi va o'zaro hamkorlik qiladi. Hindiston va Indoneziya kabi davlatlarda ijtimoiy tarmoqlar ayniqsa qishloqlarda yashovchi yoshlar uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda. Mobil internet orqali ular onlayn kurslarda qatnashadi, bepul darsliklarga kiradi va turli jamoalarga qo'shib bilimni oshiradi. Bu esa ta'limga kirish imkoniyati cheklangan hududlar uchun muhim yechim bo'lib xizmat qilmoqda. Yevropada "Erasmus+ Virtual Exchange" dasturi talabalarni turli mamlakatlar bilan onlayn uchrashuvlar, loyihalar va muhokamalar orqali bog'laydi. Bu nafaqat bilim almashishni kengaytiradi, balki xalqaro jamoada ishlash ko'nikmasini ham rivojlantiradi. Shu bilan birga, rivojlanayotgan davlatlarda bir qator muammolar ham mavjud. Raqamli savodsizlik, internet tezligining pastligi, qurilmalar yetishmasligi va tartibga solinmagan kontent yoshlarning o'qish samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ba'zan yolg'on ma'lumotlar yoki zararli materiallar tarqalib, ta'lim jarayoniga to'sqinlik qiladi.

Muvozanatli foydalanish bo'yicha tavsiyalar

Ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishda muvozanatni saqlash talabning diqqat, vaqt boshqaruvi va ruhiy holati uchun muhimdir. Ba'zi olimlar ham bu borada sodda va amaliy yondashuvlarni tavsiya etadi. Masalan, ayrim tadqiqotchilar "texnik tanaffus" deb ataluvchi usulni qo'llashni ma'qul ko'radi: 25–30 daqiqa o'qishdan keyin 3–5 daqiqalik qisqa raqamli tanaffus qilish diqqatni tiklaydi va charchoqning oldini oladi. Boshqa mutaxassislar esa ekran vaqtini kuzatish, keraksiz bildirishnomalarni o'chirib qo'yish va ijtimoiy tarmoqlarga kirish uchun aniq vaqt belgilashni tavsiya etadi. Ta'lim muassasalari raqamli farovonlik bo'yicha kichik treninglar, mediasavodxonlik mashg'ulotlari va vaqt boshqarish darslarini yo'lga qo'yishi mumkin. Ota-onalar esa farzandlarini ilmiy, ta'limiy va foydali kontentni tanlashga yo'naltirishi, keraksiz sahifalarda vaqt yo'qotmaslikka o'rgatishi lozim.

Xulosa

Ushbu maqolada ijtimoiy tarmoqlarning talabalarning akademik faoliyatiga ko'rsatadigan ta'sirlari har tomonlama tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy tarmoqlar to'g'ri va maqsadli foydalanilganda talabalarning muloqot, hamkorlik, ijodiy va raqamli ko'nikmalarini rivojlantiradi hamda motivatsiyasini oshiradi. Shu bilan birga, doimiy xabarnomalar, qisqa va tezkor kontent, raqamli qaramlik va uyquning yetarli bo'lmasligi kabi omillar talabalarning diqqatini bo'lishi, o'qish samaradorligining pasayishi va ruhiy holatning buzilishiga olib kelishi mumkin. Psixologik va pedagogik yondashuvlar, xususan, kognitiv yuklama nazariyasi va texnik tanaffus usullari, talabalarga raqamli muhitda samarali o'qish imkonini beradi. Shuningdek, global tajribalar, jumladan AQSh, Yevropa va rivojlanayotgan davlatlardagi onlayn platformalardan foydalanish, ijtimoiy tarmoqlarning ta'lim jarayoniga qo'shgan ijobiy hissa va mavjud muammolarni ko'rsatadi. Natijada, talabalarga ijtimoiy tarmoqlardan muvozanatli va ongli foydalanish tavsiya etiladi: keraksiz bildirishnomalarni o'chirish, ekran vaqtini nazorat qilish, mediasavodxonlikni oshirish va o'qish jarayonini rejalashtirish orqali raqamli muhitdan maksimal foyda olish mumkin.

References

1. Bandura, A. (1986). Social foundations of thought and action: A social cognitive theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
2. Greenhow, C., & Robelia, B. (2009). Informal learning and identity formation in online social networks. *Learning, Media and Technology*, 34(2), 119–140. <https://doi.org/10.1080/17439880902923580>
3. Junco, R. (2012). The relationship between frequency of Facebook use, participation in Facebook activities, and student engagement. *Computers & Education*, 58(1), 162–171. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2011.08.004>

4. Kirshner, P. (2018). Technology and learning: The paradox of information abundance. New York, NY: Routledge.
5. Lembke, A. (2021). Dopamine nation: Finding balance in the age of indulgence. New York, NY: Dutton.
6. Statista. (2023). Number of social media users worldwide from 2010 to 2023. Retrieved from <https://www.statista.com/statistics/278414/number-of-worldwide-social-network-users/>
7. Rheingold, H. (2016). Net smart: How to thrive online. Cambridge, MA: MIT Press.
8. Rosen, L. (2018). Tech break: Strategies for healthy digital habits. New York, NY: Palgrave Macmillan